

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประชาธิปไตย เป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยทั่วไปแล้วจะเรียก วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของสังคมนั้นมีความมั่นคงยิ่งขึ้น ในทางตรงข้ามหากคนในสังคมขาดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยของสังคมนั้นจะเป็นไปด้วยความยากลำบาก

การพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตย ประสบกับปัญหาและอุปสรรคหลายประการด้วยกัน เช่น คุณภาพของนักการเมือง การแทรกแซงของสถาบันอื่น ฯลฯ และอุปสรรคที่สำคัญยิ่งได้แก่ ความรู้ความสนใจทางการเมืองของประชาชน ซึ่งสะท้อนปรากฏในวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมและทัศนคติของบุคคลในแต่ละสังคมที่ถูกปลูกฝังอบรมหล่อหลอมมา มาจากสถาบันครอบครัวและสังคมต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานจนกระทั่งเกิดการยอมรับ และยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ในส่วนของสังคมไทย ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมไทย นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ค่อนข้างจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการแสดงออกทางพฤติกรรมทางการเมืองต่างๆ ยังมีน้อย ประชาชนระดับล่างของสังคมยังคงเคยชินกับการเป็นผู้ “ถูกปกครอง” จากอิทธิพลของโครงสร้างของระบบการเมืองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในอดีตพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยจึงมีลักษณะล้มลุกคลุกคลาน ซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นในรูปแบบของความถี่ของการปฏิวัติ รัฐประหาร และการแทรกตัวเข้ามามีอำนาจทางการเมืองของสถาบันทหาร ไม่แตกต่างกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในอดีตแต่อย่างใด ปัจจัยนี้จึงส่งผลอย่างมากต่อลักษณะวัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้า อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจของโลกในยุคข่าวสารข้อมูล และการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจแบบทุนนิยมซึ่งมีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในทางการเมืองของประชาชนโลก รวมทั้งประเทศไทยด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับปัจจุบัน เป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญ มีการทำประชาพิจารณ์ให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและช่วยกันร่วมร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงประเทศชาติ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการเมือง ซึ่งสะท้อนออกมาตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตราที่สำคัญ เช่น มาตราที่ 68 ว่าด้วยบุคคลมีหน้าที่ไปเลือกตั้ง มาตรา 71-89 มาตรา 98-120 มาตรา 121-135 มาตรา 282-290 มาตรา 303-307 ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่เกี่ยวกับการพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์เอกราชและบูรณภาพแห่งอาณาเขต ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การจัดการศึกษาแก่ประชาชน การสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ฯลฯ สถาปนาราษฎร วุฒิสภา การแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน การถอดถอนจากตำแหน่ง และได้มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่สำคัญว่าด้วย¹

1. คณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2541
2. การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พ.ศ. 2541 (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2542 (ฉบับที่ 2) และ พ.ศ. 2543 (ฉบับที่ 3)
3. พรรคการเมือง พ.ศ. 2541

ซึ่งเป็นตัวบทกฎหมายที่กระตุ้นให้ประชาชนมีความตื่นตัวทางกฎหมายและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองแบบใหม่ ที่ผู้มีสิทธิการเลือกตั้งต้องไปใช้สิทธิตามหน้าที่ การรับสั่งของทรัพย์สิน โดยไม่มีการเรียกร้องจากผู้สมัครจะไม่มีความคิดใดๆ ตามกฎหมายการนับคะแนนของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะไม่นับรวมกันที่เขตเลือกตั้งประชาชนมีส่วนช่วยดูแลการตรวจสอบการทุจริตการเลือกตั้ง และสามารถร้องเรียนได้โดยตรงและทางอ้อมแก่คณะกรรมการการเลือกตั้ง สามารถร้องคัดค้านการนับคะแนนการเลือกตั้งตาม มาตรา 94 แห่งกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2543 ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อถอดถอนนักการเมือง หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงของรัฐได้ ฯลฯ การได้รับการกระตุ้นอบรมกล่อมเกล่าให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตยที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่องมั่นคง ในที่สุดจะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมได้ แต่การเลือกตั้ง ส.ส.

¹ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2541 ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541, ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 (กรุงเทพฯ : อุดมศึกษา 201, 2541), หน้า 23.

ยังมีความสำคัญยิ่งกว่าคำว่า “หน้าที่” กล่าวคือวันที่เราไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนของเราเพื่อไปออกกฎหมายและควบคุมดูแลการบริหารประเทศนั้น เป็นวันที่เรากำหนดอาณาเขตบ้านเมืองในอีก 4 ปีข้างหน้าด้วยตัวของเราเอง หากคนที่ได้รับเลือกตั้ง ส.ส. เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต มุ่งทำงานโดยคำนึงถึงความสงบสุข การอยู่ดีกินดีของชาวไทยเป็นหลักแล้ว บ้านเมืองก็จะเจริญก้าวหน้า หากเราได้ “ส.ส.” ที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก หรือขาดความสามารถ ประเทศชาติก็จะประสบแต่วิกฤต ทางเศรษฐกิจและสังคม

รัฐธรรมนูญไทย ฉบับที่ 16 ฉบับปัจจุบัน คือ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540” ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่ได้ชื่อว่าเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด² รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติให้เปลี่ยนแปลงการเลือกตั้ง ส.ส. จากรูปแบบเดิมคือหนึ่งเขตเลือกตั้ง มีผู้แทนได้ 1 และ 3 คน มาเป็นระบบใหม่ ซึ่งเป็นระบบผสม มี 2 แบบ คือแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง มี ส.ส. 400 คนจาก 400 เขต หรือ 1 เขตเลือกตั้งมีผู้แทน 1 คนและแบบบัญชีรายชื่อมี ส.ส. 100 คน ใช้ประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง โดยอายุของสภาผู้แทนราษฎรมีกำหนดคราวละ 4 ปี นับแต่วันเลือกตั้ง รัฐบาลชุดที่ผ่านมามีอายุครบ ในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2544 และมีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2543 และกำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ดำเนินการเลือกตั้งให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันประกาศให้มีการเลือกตั้งใหม่ กรณีที่ กกต. สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ ภายในระยะเวลาดังกล่าว ในเขตเลือกตั้งใด กกต. อาจยื่นหรือขยายระยะเวลาเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่กำหนดไว้ในกฎหมาย หรือขณวินการดำเนินการบางอย่างเฉพาะในเขตเลือกตั้งนั้นได้ เพื่อให้การดำเนินการเลือกตั้งใหม่เป็นไปโดยรวดเร็วสุจริตและเที่ยงธรรม

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการการเลือกตั้ง เป็นองค์กรที่ต้องจัดการดำเนินการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบใหม่ครั้งแรกตามกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของเนื้อหาตัวกฎหมายในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันดังกล่าว คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำพูน คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งทุกเขตเลือกตั้งจังหวัดลำพูน และผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำพูน ซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังความสามารถในการที่จะให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบใหม่ครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี บริสุทธิ์ ยุติธรรม โดยประชาชนได้

² ทบวงมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, *หลักสูตรและคู่มือฝึกอบรมเพิ่มประสิทธิภาพอาสาสมัครรัฐธรรมนูญและผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ* (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 4.

เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้จากจิตสำนึกใหม่ ที่เริ่มมีการพัฒนา เปลี่ยนแปลง ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองไปในทิศทางแบบประชาธิปไตยตามเจตนารมณ์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 16 นี้ จึงต้องทำให้มีการศึกษาเรื่องนี้ขึ้นมา

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อทราบกระบวนการและการบริหารการเลือกตั้ง
- 2) เพื่อศึกษาถึงปัญหาต่าง ๆ ที่มีผลกระทบ และเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานเลือกตั้ง
- 3) เพื่อศึกษาหาแนวทางการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่บังเกิดความเรียบร้อย สุจริตและเที่ยงธรรม และมีผู้มาใช้สิทธิมากที่สุด

1.3 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

ศึกษาวิจัยเฉพาะการบริหารจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดลำพูน วันที่ 6 มกราคม 2544 ว่าคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ดำเนินการบริหารจัดการเลือกตั้ง ในแต่ละจังหวัดอย่างไร โดยเฉพาะจังหวัดลำพูน ซึ่งมีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง ส.ส. มากที่สุดในประเทศ คิดเป็นร้อยละ 83.78³ ซึ่งต้องทราบว่าการบริหารการเลือกตั้งนั้น คณะกรรมการการเลือกตั้งระดับต่าง ๆ ดำเนินการบริหารงานอย่างไร ซึ่งจะศึกษาวิธีการด้านกิจการบริหารงานเลือกตั้ง ด้านกิจการมีส่วนร่วม ประชาชน ด้านกิจการพรรคการเมือง ด้านกิจการสืบสวนสอบสวน และวินิจัย

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษา การบริหารงานเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดลำพูน 2544 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานเลือกตั้ง แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเอกสารชั้นต้น อย่างเช่น เอกสารราชการ เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งจะทำการสัมภาษณ์จากเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำพูนและผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งสิ้น 23 คน ดังนี้

1) นายพงษ์สันติ	คุณนะลา	ผู้อำนวยการการเลือกตั้งจังหวัดลำพูน
2) นายบริบูรณ์	สุทธสุภา	ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 1
3) นายแสวง	คำดี	ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 2

³ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, คู่มือการสืบสวนสอบสวนและการวินิจฉัยกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง (กรุงเทพฯ : วิสิษฐ์สรอรรถ, 2542), หน้า 23.

4) นายสว่าง	กตিকা	ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 3
5) นายนิพนธ์	รัชภูมิ	ประธานกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 1
6) นายสุรชัย	ขยัน	ประธานกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 2
7) นายไพบุลย์	กลิ่นเกษร	ประธานกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 3
8) นายแพทย์วัชร	สนธิชัย	เจ้าหน้าที่ด้านการจัดการเลือกตั้ง
9) นายอมร	เป็งวงศ์	กรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 1
10) นายหิรัญ	ชัยนุ	กรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 2
11) นายเสถียร	คำศิริ	กรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 3
12) นายกำพล	เมตตาราษฎร์	กรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งที่ 3
13) นายสุรศักดิ์	อินแถลง	ผู้อำนวยการหน่วยเลือกตั้งที่ 1
บ้านใหม่บวกระยอง ต.ท่าคุ่ม อ.ป่าซาง
14) นายรักษา	สุทธิพงศ์	กรรมการการเลือกตั้งจังหวัดลำพูน
ด้านกิจการการมีส่วนร่วม
15) นางสาววิไล	ห้วนแก้ว	หัวหน้าวิทยากร กกต.ลำพูน
16) นายนิสิต	เวทโอสธ	วิทยากร กกต.ลำพูน
17) นายไกรยุทธ	มณีระ	หัวหน้ากลุ่มงานอำนาจการและการจัดการเลือกตั้ง
สำนักงานกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดลำพูน
18) นายสาโรจน์	ชัยเพ็ญ	ผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงานการจัดการเลือกตั้ง
สำนักงานกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดลำพูน
19) นายชัชวาลย์	กิตติศักดิ์	ประธานกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งที่ 4
20) นายสุริวุฒิ	คำริตา	ประธานกรรมการนับคะแนนฝ่ายอำนาจการ
ประจำเขตเลือกตั้งที่ 1
21) นายจรูญ	คำนนทา	กรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดลำพูน
ด้านสืบสวนสอบสวนและวินิจัย
22) น.ส.อาภาภรณ์	พุทธป่วน	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดลำพูน
23) ร.ต.อ. สุวัฒน์	โลหจิรกาญจนกุล	ชุดปฏิบัติการที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบถึงข้อดี ข้อเสีย ของการเลือกตั้งระบบใหม่ เพื่อมาใช้ปรับปรุงการบริหารการเลือกตั้ง และขจัดปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงต่อไป
- 2) ทำให้ทราบถึง พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงจากการเลือกตั้งระบบใหม่ เพื่อนำมาปรับปรุงและหาความเหมาะสมกับการจัดการเลือกตั้งครั้งต่อไป
- 3) ทำให้ทราบถึงการปทัสถานทางสังคมของคนไทย เพื่อมาแก้ไขปัญหาพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งครั้งต่อไป